

І. А. Нагрибельна, Херсонський державний університет

ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ В СИСТЕМІ ЛІНГВОДИДАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Нагрибельна І. А.

Готовність майбутніх учителів початкової школи до самостійної роботи в системі лінгводидактичної підготовки

У статті проаналізовано мобільність як складову готовності студента до самостійної роботи. Акцентовано увагу на готовності майбутніх учителів початкової школи до самостійної навчальної діяльності в системі лінгводидактичної підготовки. Досліджено характерологічні якості особистості, що забезпечують їй успіх у професійній діяльності. У матеріалі статті з'ясовано роль індивідуально-психологічних детермінантів самостійної роботи. Виокремлено ті з них, що претендують на роль критеріїв у професійній селекції: саморегуляція, самоорганізація, мобільність та креативність. Проаналізовано критерії готовності майбутнього фахівця до самостійної навчальної діяльності.

Ключові слова: готовність до самостійної роботи, індивідуально-психологічні детермінанти, навчання української мови.

Нагрибельная И. А.

Готовность будущих учителей младшей школы к самостоятельной работе в системе лингводидактической подготовки

В статье анализируется мобильность как составляющая готовности к самостоятельной работе. Акцентируется внимание на готовности будущих учителей младших классов к самостоятельной деятельности в системе лингводидактической подготовки. Исследованы характерологические качества личности, которые обеспечивают ей успех в профессиональной деятельности. В материале статьи определена роль индивидуально-психологических детерминантов самостоятельной работы. Выделено те, которые претендуют на роль критериев профессиональной селекции: саморегуляция, самоорганизация, мобильность и креативность. Проанализированы критерии готовности будущего специалиста к самостоятельной учебной деятельности.

Ключевые слова: готовность к самостоятельной работе, индивидуально-психологические детерминанты, обучение украинскому языку.

Динамічні процеси в житті українського суспільства та інтенсивність перетворень в усіх його сферах вплинули на характер і зміст професійної підготовки вчителів початкової школи. Нині існує соціальна потреба у підготовці фахівця, здатного бути конкурентоспроможним на сучасному ринку праці та водночас озброєного ефективними методами навчання. Про доцільність підготовки такого спеціаліста йдеться у законах України „Про освіту”, „Про вищу освіту”, у Державній програмі „Вчитель”.

Відповідно до положень Болонської декларації виокремлюється специфіка в організації навчального процесу вищої школи. Так перехід до кредитно-модульної системи навчання зумовив суттєве посилення ролі самостійної навчальної діяльності студентів. Отже, означена форма роботи повною мірою стосується і лінгводидактичної підготовки майбутніх учителів початкової школи. Усвідомлення названих факторів обумовлює актуальність дослідження проблеми готовності студентів до самостійної роботи в системі лінгводидактичної підготовки.

Аналіз наукових джерел із педагогіки, дидактики, психології, лінгвістики, психолінгвістики та лінгводидактики засвідчує, що проблема самостійної роботи досліджувалася вченими різнопланово:

- аналіз психологічної готовності індивіда до самостійної роботи як вищої форми навчальної діяльності (Т. Борисова, А. Вербицький, К. Дурай-Новакова, І. Зимня, Г. Костюк, О. Леонтьєв, А. Осницький, А. Петровський, К. Платонов, С. Рубінштейн, В. Свиридчук, І. Шайдур, В. Якунін та ін.);

- висвітлення самостійної роботи студентів як засобу професійної підготовки до навчання гуманітарних дисциплін (Д. Ємельянова, О. Кміть, М. Князян, О. Малихіна, О. Михалевич, М. Пентилюк, Т. Потоцька, Р. Пріма Г. Романова, М. Солдатенко та ін.);

- лінгвістичні та лінгводидактичні засади самостійної роботи у професійній підготовці вчителів загалом та початкової школи, зокрема (М. Бондаренко, М. Вашуленко, Н. Голуб, О. Горошкіна, Т. Донченко, І. Дроздова, Т. Лобода, Л. Орехова, Е. Панасенко, Т. Пащенко, М. Пентилюк,

О. Попова, І. Потапова, Т. Потоцька, М. Починкова, Н. Світловська, Т. Симоненко, М. Соловейчик, М. Чабайовська та ін.).

Посилений науковий інтерес пояснюється багатогранністю процесу самостійної підготовки майбутніх учителів початкових класів до навчання української мови. У зв'язку з цим виокремлюється малодосліджений аспект означеної проблеми: готовність студента як суб'єкта навчання до самостійної фахової підготовки.

Мета репрезентованого матеріалу полягає в аналізі чинників готовності студентів до самостійної навчальної діяльності в системі лінгводидактичної підготовки.

Професійна лінгводидактична підготовка вчителів початкових класів полягає у сукупності знань про мову і літературну творчість, вільному володінні способами методичної діяльності, готовності до повноцінної реалізації розвивального ефекту чинної шкільної програми. Важливу роль у якісному засвоєнні студентами методики навчання початкового курсу української мови має самостійна робота. Проте не кожний студент відчуває готовність до самостійної фахової підготовки.

У результаті аналізу психологічної моделі самостійного навчання студента виокремлюються індивідуальні якості особистості. Їх наявність або відсутність вказує на функціонування головних категорій самостійної навчальної діяльності. До них відносять здатність та готовність суб'єкта навчання до самоосвіти. Означені категорії характеризуються взаємозумовленістю та сформованістю індивідуально-психологічних детермінантів самостійної роботи. До ключових належать такі: саморегуляція, самоорганізація, мобільність та креативність. Перші дві характеризують здатність індивіда до самостійної роботи. Мобільність та креативність у психолого-педагогічній літературі переважно узгоджується з готовністю студента до самостійної навчальної роботи. Показово, що саме ці психологічні детермінанти особистості демонструють готовність індивіда до фахової самоосвіти, тобто претендують на роль критеріїв у професійній селекції.

Важливим показником готовності студента до самостійної навчальної діяльності є мобільність. Для дослідження психологічних чинників самостійної роботи ключовою ідеєю є мобільність як складова цілісного процесу самостійної фахової підготовки в умовах вищої школи на системно-інтегративній основі.

Аналіз науково-методичної літератури дозволив зробити попередні висновки про те, що мобільність як явище має багаторівневий характер та досліджується вченими комплексно.

Класичною вважається праця Пітіріма Сорокіна „Соціальна мобільність”, яка була опублікована у 1927 році у Нью-Йорку. У ній було закладено основи аналізу проблем мобільності й стратифікації. Це фундаментальне дослідження, в якому вже на той час було виділено поняття „професійна мобільність”. Зазначимо, що П. Сорокін трактує мобільність як перехід, переміщення соціального об’єкту(індивіду, групи та ін.) з однієї позиції в іншу в межах соціального простору [9].

Продовжували вивчати мобільність як багатогранне явище американські дослідники С. Ліпсет, Р. Бендікс, Д. Фезерман, Р. Хаузер, П. Блау, О. Данкен [1; 6]. Зокрема, у працях П. Блау та О. Данкена знаходимо ідеї, що ґрунтуються на аналізі умов, які впливають на професійні досягнення та мобільність індивіда [1]. Узагальнення поглядів М. Лукашевича та М. Туленкова було зроблено в працях М. Кугеля [5]. Йдеться про їх діаметрально протилежні погляди на мобільність. У першому випадку пропонується підхід до дослідження мобільності як до деперсоніфікованого процесу. А в другому – як до засобу соціального просування [5]. Останній підхід тяжіє до вивчення мобільності в контексті професійної кар’єри.

Погоджуємось із визначенням Л. Шевченко, згідно з яким професійна мобільність розглядається як психологічна готовність фахівця до розв’язку широкого кола виробничих завдань [11].

Дотичним до поглядів Л. Шевченко є наукове бачення Р. Пріми, висловлене в її дослідженні про процеси професійної мобільності в діяльності

майбутніх учителів початкової школи та виділенні психологічного підґрунтя цього явища[8].

Наявність різноголосся в тлумаченні поняття мобільність свідчить про його багатогранну сутність.

У межах аналізу проблеми готовності студента до самостійної роботи акцентуємо увагу на мобільності як на специфічній особистісній якості, що реалізується в процесі освіти. Науковцями (М. Дьяченко, Л. Кандибович) мобільність визначається як здатність і готовність особистості швидко й успішно виконувати нові виробничі завдання [3].

У працях означених учених знаходимо трактування характерологічних якостей особистості, що виражаються у мобільності і представляють сукупність таких форм як нахил до постійного самовдосконалення і самореалізації [3].

Описуючи феномен мобільності, Л. Горюнова вказує на її психологічні складові. Дослідниця вважає, що – це якість особистості в професійній сфері, що забезпечує внутрішній механізм розвитку людини через сформованість ключових, загальнопрофесійних компетентностей; діяльність людини, результатом якої виступає самореалізація особистості в професійній сфері [2].

Ми поділяємо думку Л. Горюнової про те, що мобільність „варто вивчати на рівні особистісних якостей” [2].

Ураховуючи той факт, що сучасне динамічне суспільство потребує такого фахівця, який здатен швидко адаптуватись до умов професійної та соціальної дійсності, самостійно реалізовувати вимоги фахового зростання, мобільність виступає як невід’ємна складова професійної зрілості суб’єкта. У контексті аналізу мобільності як показника готовності майбутнього вчителя до самостійної роботи означена особистісна характеристика засвідчує соціальну та фахову спрямованість студента до педагогічної діяльності.

Готовність до самостійної навчальної діяльності, що включає в себе мобільність, на думку О. Нікітіної, має діяльнісний та суб’єктний критерії [7].

У її дослідженні діяльнісний критерій характеризується здатністю до цілепокладання, самостійного планування дій, проектування власного

професійного розвитку й досягнення професійнозначущих компетенцій. Спрямованість мобільності як показника готовності індивіда до самостійної навчальної діяльності за діяльнісним критерієм визначається в активному самовизначенні у звичайних та спеціально змодельованих (квазіекстримальних) умовах [10].

У самостійній підготовці до фахової діяльності до квазіекстримальних умов відносять вирішення складних методичних задач, розв'язання психологічних ситуацій, педагогічне конструювання та ін. За діяльнісним критерієм до мобільності висуваються вимоги, що потребують усвідомленості професійного вибору, інтенсивності навчальних дій, стабільної спрямованості (соціальної, професійної, особистісної).

Суб'єктивний критерій характеризується рефлексивними показниками. До них відносять уміння оцінювати власні можливості, спрямованість на подолання ситуації утруднення, вольові риси особистості (рішучість, наполегливість, самовладання, ініціативність), потребу в суб'єкт-суб'єктній взаємодії у процесі професійного становлення [7].

У дослідженні ми виходили з того, що мобільність – це показник готовності, професійної зрілості особистості до самостійної навчальної діяльності. Мобільність характеризується багаторівневістю та системністю, що узгоджується з професійними потребами суб'єкта навчання.

Суттєвим у нашій дослідницькій позиції є усвідомлення того, що мобільність майбутнього педагога – це іманентно властива особистісно-професійна якість учителя, складова процесу самостійної фахової підготовки в умовах вищої школи.

Обґрунтовуючи думку про готовність студентів до самостійної фахової підготовки, робимо висновок про те, що мобільність є її ключовим чинником. Зауважимо, що процес самостійної навчальної діяльності потребує реалізації й інших складових готовності індивіда, зокрема креативності. Однак це може бути перспективою подальших розвідок у контексті аналізу проблеми

самостійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до навчання української мови.

Література

1. **Блау П., Данкен О.** http://pidruchniki.com.ua/15840720/sotsiologiya/istoriya_sotsiologii_-_zborovskiy_ge
2. **Горюнова Л. В.** Профессиональная мобильность специалиста как проблема развивающегося образования в России: дисс. ... доктора пед. наук: 13.00.08. / Горюнова Лилия Васильевна. – Ростов-на-Дону. – 2006. – 337с.
3. **Дьяченко И., Кандилович Л.** Психология высшей школы: Учеб. пособие для вузов. – Мн. Изд-во БГУ, 1981. – 383с.
4. **Касьянов Г.** „Болонізація”: поспішай повільно. <http://www.Dt.ua/3000/3300/46520/>
5. **Кугель С. А.** Профессиональная мобильность в науке. – М., 1983. – 256с.
6. **Липсет С. М.** Размышления о легитимности // Апология. — 2005. — № 5.
7. **Никитина Е. А.** Педагогические условия формирования профессиональной мобильности будущего педагога: дисс. ... канд. пед.наук: 13.00.01 / Никитина Елена Александровна. Иркутск, 2007. – 199с.
8. **Пріма Р. М.** Компонентно-структурний аналіз сутності характеристики феномена „Професійна мобільність учителя” / Р.М. Пріма // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 11, Соціологія, соціальна робота. Соціальна педагогіка, управління. - К.:Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009,N Вип. 8:До 175-річчя НПУ ім. М. П. Драгоманова.- С.146-151.
9. **Сорокин П. А.** Человек. Цивилизация. Общество. – М., 1992. – 544с.
10. **Сушенцова Л.** Психологічні аспекти формування професійної мобільності як умови гуманізації сучасної освіти / зб. наук. конф. ВНПУ: 2011. – С.18.

11. **Шевченко Л.** Інтелектуальна еволюція української літературної мови : теорія аналізу : монографія. – К. : ВПЦ „Київський університет”, 2001. – 478 с.

Nagrybelna I. A.

The readiness of future elementary teachers for individual work in the system of lingvodidactical preparing.

The material offered for studying emphasizes a role of independent work in system of lingvodidaktichesky preparation of future teachers of elementary grades to Ukrainian teaching. The attention is focused on social factors which caused need of preparation for the Ukrainian higher education institutions of the competitive expert. In article mobility as a component of readiness for independent work is analyzed. The special attention is paid to multilevel nature of mobility and its psychological components. The comparative characteristic of the advanced positions of scientists which studied mobility as the many-sided psychological phenomenon is carried out.

The attention is focused on readiness of future teachers of elementary grades for independent activity in system of lingvodidaktichesky preparation. Characterologic qualities of the personality which provide her success in professional activity are investigated. In a material of article the role of individual and psychological determinants of independent work is defined. It is allocated what apply for a role of criteria of professional selection: self-control, self-organization, mobility and creativity. Criteria of readiness of future expert to independent educational activity are analysed. It is defined interrelation of mobility and creativity as key components to independent work. It is designated prospects of research of a problem of creativity in a context of a question of independent preparation of future teachers of elementary grades to Ukrainian training.

Key words: the readiness for individual work, individual-psychological determinates, teaching of Ukrainian language.

Відомості про автора

Нагрибельна Інна Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри філології Херсонського державного університету. Основні наукові інтереси зосереджені навколо проблеми мовної підготовки вчителів початкових класів.

Стаття надійшла до редакції 27.11.12
Прийнято до друку 26.04.13